

Enerji diplomatiyasının strateji zirvəsi

Azərbaycan enerji siyaseti sayəsində regional və qlobal miqyasda tanınan aktordur. 1994-cü ildə "Əsrin müqaviləsi" ilə başlayan neft strategiyası, ardınca qaz ixracı istiqamətində reallaşdırılan infrastruktur layihələri TANAP, Cənub Qaz Dəhlizi və TAP ölkəmizin Avropa və Asiya bazarlarında etibarlı tərəfdəş kimi qəbul olunmasına zəmin yaratmışdır. Müstəqillikdən sonrakı dövrə Azərbaycan Respublikası enerji resursları strategiyasında əsaslı dönüş yaradaraq enerji siyasetini milli inkişafın mərkəzində yerləşdirmişdir. Belə ki, 1994-cü ildə imzalanan "Əsrin müqaviləsi" ölkəmizin neft hasilatına beynəlxalq şirkətləri cəlb etmiş, iqtisadiyyatın liberalizasiyası və institutional islahatlar üçün stimul təmin etmişdir. O vaxtdan etibarən enerji diplomatiyası ölkənin xarici siyasetində müüm süntən kimi formallaşmışdır.

Ölkəmiz beynəlxalq münasibətlər sistemində öz enerji resurslarına əsaslanan milli strateji xətt formalaşdırıldı. Bu xəttin əsas dayaqlarından biri isə Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) əsas ixrac boru kəməri oldu. Həm texnoloji parametrləri, həm də geosiyasi çəkisi baxımından XXI əsrin müüm enerji layihələrindən biri sayılan BTC Azərbaycanın neft ixracında yeni mərhələnin başlanğıcını qoydu. Bu layihə vasitəsilə Azərbaycan dünya enerji sisteminə integrasiya olmaqla yanaşı, beynəlxalq əməkdaşlıq modelini də formalasdırı.

Neft hasilatının iqtisadi faydaya çevrilməsi və geosiyasi əhəmiyyətinin artırılması məqsədile transmilli nəqletmə infrastrukturunu yaradıldı. Bu kontekstdə, BTC layihəsi enerji təhlükəsizliyi və müstəqil enerji siyaseti baxımından fundamental əhəmiyyət kəsb edirdi. Layihənin təşəbbüsü ilk dəfə 1990-ci illərin ortalarında irəli sürülsə də, onun real icra mərhələsinə keçməsi 1998-ci il aprelin 26-da Trabzon şəhərində Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiye prezidentlərinin görüşündə rəsmiyyətli. Həmin görüşdə boru kəmərinin marşrutu müəyyən edildi və siyasi dəstək ifadə olundu. Layihənin hüquqi bazası isə 1999-cu il noyabrın 18-də İstanbulda ATƏT-in Zirve toplantısı çərçivəsində imzalanan üçtərəfli sazişlə təmin olundu. "Xam neftin Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiye əraziləri ilə BTC əsas ixrac boru kəməri vasitəsilə nəqline dair saziş" həmin dövr üçün oludurca cəsarətli geosiyasi addım idi.

2002-ci il avqustun 1-də Kayman adalarında BTC neft kəmərinin tikintisi və istismarı üçün xüsusi olaraq "BTC Co." (Bakı-Tbilisi-Ceyhan Pipeline Company)

nin baş nasos stansiyası ilk dəfə neftlə dolduruldu. Bu hadisə, Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyinin yeni mərhələye kecidini simvolizə etdi. 2006-ci il mayın 28-də, Azərbaycanın müstəqillik Gündündə BTC ilə nəql edilən ilk xam neft Türkiyənin Aralıq dənizi sahilində yerləşen Ceyhan terminalına çatdı. Nəhayət, 2006-ci il iyulun 13-də Ceyhan şəhərində BTC əsas ixrac neft boru kəmərinin təntənəli açılış mərasimi keçirildi. Bu mə-

XXI əsrin ən müüm enerji layihələrindən biri hesab edilən Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) əsas ixrac boru kəməri bütövlükdə Xəzər regionunun beynəlxalq enerji bazarlarına çıxış imkanlarını təmin edən qlobal əhəmiyyətli infrastruktur layihəsidir. BTC layihəsi həm enerji daşıyıcılarının təhlükəsiz və davamlı şəkildə daşınması, həm də regional və qlobal təntənəli açılış mərasimi keçirildi. Bu mə-

2006-ci il iyulun 13-də Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft boru kəmərinin təntənəli açılış mərasimi keçirilib

adlı şirkət təsis olundu. Şirkət layihənin idarə edilməsi, tikinti və əməliyyat mərhələlərinin beynəlxalq standartlara uyğun həyata keçirilməsi üçün yaradıldı. Həmin il sentyabrın 18-də isə Səngəçal terminalında Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev, Gürcüstan Prezidenti Eduard Şevardnadze və Türkiye Prezidenti Əhməd Necdet Sezerin iştirakı ilə layihənin təməlqoyma mərasimi keçirildi.

Bu mərasim, eyni zamanda region dövlətləri arasında enerji əməkdaşlığının yeni mərhələsinin başlanğıcını simvolizə edirdi. 2003-cü ilin aprel ayında tanınmış beynəlxalq podratçı şirkətlər müqavilələr imzalandıqdan sonra BTC layihəsinin tikintisine başlanıldı. Həmin ilin avqustunda Baş nazir İlham Əliyev tikinti prosesini yaxından izləmək üçün Bakı yaxınlığında Umbaki ərazisində baş çəkdi və müüm tövsiyə və tapşırıqlar verdi.

2004-cü il fevralın 3-də isə Bakıda "Güllüstan" sarayında Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə BTC layihəsinin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı son sənədlər paketi imzalandı. 2004-cü ildə Azərbaycanın Aştəfa rayonunun Böyük Kəsik kəndində, Gürcüstanla sərhəddə "Qızıl qaynaq" mərasimi keçirildi. Mərasimdə Azərbaycan və Gürcüstan prezidentləri BTC kəmərinin iki ölkə arasındakı hissələrinin simvolik şəkildə birləşdirildilər. Beləliklə, layihənin texniki strukturunun bütövlüyü təmin olundu və regionlararası enerji əlaqəsi yaradıldı. 2005-ci il mayın 10-da Səngəçal terminalında BTC kəməri-

rasim, layihəyə qatılmış bütün tərəfdən dövlətlərin və beynəlxalq şirkətlərin iştirak etdiyi, XXI əsrin enerji diplomatiyasının parlaq nümunəsi kimi tarixə yazıldı.

BTC layihəsinin həyata keçirilməsi Azərbaycanın milli maraqlarına xidmət etməklə yanaşı, regionun enerji xəritəsi dəyişdirdi. Layihə Azərbaycanın enerji müstəqiliyini təmin etdi, beynəlxalq neft bazarlarında etibarlı tərəfdəş statusu qazandırdı, regionun tranzit mərkəzine əlavə olundu. Layihə enerji siyasetində neftin şaxələndirilmiş və siyasi risklərdən uzaq ixrac marşrutları ilə dönya bazarlarına çatdırılması prinsipinin təcəssümüdür.

Cari ilin birinci rübünnün sonuna dək BTC kəməri vasitəsilə ümumiyyətdə 598 milyon ton (təxminən 4,5 milyard barrel) xam neft beynəlxalq bazarlara nəql olun-

nub. Bu həcmələr 5932 tankerde Türkiyənin Ceyhan limanından dünya bazarlarına yola salınıb. Bu ilin birinci rübündə boru kəməri ilə 7 milyon ton, yəni təxminən 54 milyon barrel xam daşınib ki, bu da layihənin davamlılığı və yüksək rentabelliyyətini bir daha təsdiq edir.

BTC boru kəmərinin əsas yükünü Azərbaycanın enerji nehəngi olan "Azəri-Çıraq-Günəşli" (AÇG) yataqlar blokundan hasil edilən xam neft təşkil edir. Bu yataqlar uzun illərdir Azərbaycanın enerji ixracının əsas mənbəyi olmaqla ölkə iqtisadiyyatının təməl sütunlarından birinə əlavə edilib. Bununla yanaşı, BTC kəməri "Şahdəniz" qaz-kondensat yatağından hasil edilən kondensatın nəqlü üçün də istifadə olunur. Layihə tekçə Azərbaycanın deyil, həm də regionun digər ölkələrinin enerji ixrac imkanlarının genişləndirir. Belə ki, BTC vasitəsilə Qazaxıstan və Türkmenistan mənşəli xam neft və kondensat da daşınır. Eyni zamanda SOCAR-in Azərbaycanda hasil etdiyi digər həcmələr də bu kəmər vasitəsilə beynəlxalq bazarlara çıxarılır.

BTC boru kəmərinin fəaliyyətə başlaması Avropa və qlobal enerji bazarları üçün də strateji əhəmiyyətə malikdir. Layihə Avropa İttifaqının enerji mənbələrinin və marşrutlarının şaxələndirilməsi siyasetinə tam cavab verir. Bu baxımdan BTC, Avropa üçün alternativ və etibarlı

enerji təchizat mənbəyi funksiyasını yerinə yetirir. Mövcud göstəricilər BTC-nin həle uzun illər ərzində regionun əsas enerji dəhlizi olaraq qalacağını göstərir. Xəzər hövzəsində yeni yataqların istismara verilməsi, mövcud ehtiyatların səmərəli idarə olunması və region ölkələrinin əməkdaşlıq imkanlarının genişlənməsi layihənin davamlılığını təmin etmə amillərdənərdir. Hazırkı geosiyasi vəziyyətdə enerji təhlükəsizliyi BTC layihəsinin strateji dəyərini daha da artırır. Azərbaycan bu baxımdan etibarlı tərəfdəş kimi beynəlxalq enerji sisteminə rolunu daha da möhkəmləndirir.

Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft boru kəməri Azərbaycanın enerji siyasetinin böyük uğurudur. Təkçə iqtisadi baxımdan deyil, həm də regional əməkdaşlıq, siyasi stabillik və enerji təhlükəsizliyi sahələrində yaradılgı müsbət təsirlərlə layihə müasir dövrün ən uğurlu geo-iqtisadi təşəbbüslerindən biri kimi qiymətləndirilir. BTC kəməri ilə 600 milyon tona yaxın neftin nəql edilməsi, Azərbaycanın beynəlxalq enerji arenasında müüm aktora əvvəldiyinin ən tutarlı sübutudur. Bu layihə Azərbaycanın strateji dərinliyini və geosiyasi çəkisini artırmaqla yanaşı, regionun inkişafına da müüm töhfələr verir.

Tacir SADIQOV,
"Respublika".